

Ratkó József és a Béres-ügy (1975–1987)

„ha tüntetve hogy éljen a rák
harsog a köpenyhad fehéren
fölzokog a vers feketében
ridadogja ki van veszélyben”
Nagy László: *Elhúllt bolondok nyomán*

„bajaink világszínvonalon;
vagyunk a halálban is elsők.”
Ratkó József: *Bottal*

Ratkó József költő volt annak a főleg humán értelmiségiekből álló „mozgalomnak” az egyik elindítója és aktív tagja, amely a hetvenes évek második felében azért lépett fel, hogy a kisvárdai agrobiológus Béres József rák elleni szerét elismertesse, engedélyeztesse a hatóságokkal és elérhetővé tegye minden beteg számára – a közismert Béres-cseppekről van szó. Ennek a hosszan tartó, bonyolult, több szálon futó és több szakaszból álló ügynek az első tudományos igényű, részletes, számos új szempontot is bemutató, árnyalt, a fellelhető levéltári forrásokat is felhasználó történetét Réger Ádám dolgozta fel *A Béres-ügy. A Béres-csepp története a feltalálástól a forgalomba kerülésig* című szakdolgozatában.¹

*

A záhonyi származású Béres József (1920–2006) 1940-ben a kecskeméti Purgly Emil Mintagyümölcsös és Kertmunkásképző Iskolában kiváló eredménnyel végzett szakkertészként,² 1948-ban a nyíregyházi Kossuth Lajos Evangélikus Gimnáziumban levelező tagozaton érettségizett.³ 1954 márciusától a kisvárdai mezőgazdasági gépállomás laboratóriumának vezetője lett,⁴ 1955-ben felvételt nyert a TIT-be.⁵ 1961 és 1965 között a gödöllői Agrártudományi Egyetemen tanult, 1965-ben agrármérnök lett. Közben 1964. január 1-jétől a Nyírségi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet kisvárdai telepére került a neves kutató, Teichmann Vilmos Állami Díjas növénynemesítő hívására.⁶ Itt leginkább burgonyaneme-

BABOSI LÁSZLÓ (1973) könyvtáros, történész. Nyíregyházán él.

1 Réger 2016.

2 Béres K. 2010, 21–26.

3 I. m. 45.

4 I. m. 55, 63.

5 I. m. 56.

6 I. m. 65.

sítéssel, a burgonya leromlásával foglalkozott. Ebből a témából készítette el doktori disszertációját *A jód agrokémiai és fiziológiai jelentősége, különös tekintettel a burgonya leromlására* címmel, amit sikeresen védett meg. 1968. március 8-án summa cum laude minősítéssel mezőgazdaság-tudományi doktorrá avatták.⁷ 1967-ben mérnöktovábbképzésen vett részt „vegyszerek kórélettani hatásai, valamint környezetvédelmi témákban”.⁸ Kutatási eredményeit több tudományos folyóiratban publikálta.⁹ Mindeközben figyelemre méltó orvostudományi tudással vértette fel magát, és arra a felismerésre jutott, hogy az immunrendszer tekintetében a burgonyabetegségekkel kapcsolatos megfigyelései analógiában állhatnak az ember daganatos betegségeivel.

Bérest munkája révén elismerték, megbecsülték, a fennálló rendszer hívének tekintették. Politikai téren is aktívan tevékenykedett: tagja volt az MSZMP-nek, a megyei tanácsnak, és a munkahelyén választott szakszervezeti vezetőként is dolgozott.

*

Béres 1972-ben készítette el nyomelemeket tartalmazó, immunrendszert erősítő cseppjét, amit először magán próbált ki ötvenszeres dózisban, majd az agydaganatban szenvedő húgát gyógyította meg vele, akiről műtete után már lemondtak az orvosok.¹⁰ Az esetnek híre ment. „Eleinte csak a környék falvaiból, városaiból jöttek, később az ország minden részéből. Rövid időn belül már a világ minden részéről megtalálták kisvárdai házunkat”¹¹ – nyilatkozta Béres József. Ebben az is közrejátszott, hogy a magyar és a jugoszláviai magyar sajtóban interjúk jelentek meg róla. Az elsőt Páll Géza 1974. december 25-én jelentette meg a *Kelet-Magyarországban: Egy szabolcsi rákkutató műhelyében – A „Béres-sztoryt” az élet folytatja.*¹² A riport megjelenése után „kaptam egy letoló levelet az Egészségügyi Minisztériumból, amely elég fenyegető volt; úgy tűnik, támogattam egy áltudományos hitet. De nagy bajom mégsem lett belőle”¹³ – emlékezett vissza a nyíregyházi újságíró. A következő híradás majdnem egy évvel később az újvidéki *Magyar Szóban* négyrészes cikksorozatként látott napvilágot dr. Miavecz Márton tollából *Megtalálták a rák gyógyszerét!?* címmel.¹⁴ Ezek az írások pozitívan mutatják be Béres munkásságát, de a kérdést nyitva hagyva egyik sem állítja, hogy a rák ellenszerét találta fel. A csepp híre szájról szájra terjedt, Bérest tömegesen keresték meg Kisvárdán, személyesen vagy

7 I. m. 63–64.

8 I. m. 63.

9 Béres J. 1970; Béres J. 1972.

10 Béres K. 2010, 95.

11 Tihanyi 2001, 90.

12 Páll 1974.

13 Páll 2000, 70.

14 Miavecz 1975 (1); Miavecz 1975 (2); Miavecz 1975 (3); Miavecz 1975 (4).

levélben kérve a cseppeket. A szer iránti igény óriási volt, már csak azért is, mert sok betegnek az utolsó reményt jelentette a gyógyulásra. Hazánk az európai nemzetek halálozási statisztikájában élen járt, és ezen belül is kimagasló volt a rák miatti elhalálozás,¹⁵ tehát nem véletlen, hogy Béres háza előtt gyakran hosszú sorokban kígyózva álltak a betegek és a hozzátartozók. Volt, amikor hatszáz embert számoltak meg.¹⁶ Ezzel a helyzettel már a politikának és a biztonsági szerveknek is foglalkozniuk kellett. Ne feledjük, ebben a korban a rendőrök már néhány ember csoportosulását is feloszlathatták!

Béres ingyen adott immunrendszer erősítő készítményéből a rászorulóknak. A cseppek hatása nem volt egyértelmű, de sokan ennek köszönhetően gyógyultak meg, bár az orvosok már nem sok reményt fűztek a felépülésükhöz. Ahhoz, hogy a cseppeket hivatalosan gyógyszerként forgalmazzák, be kellett vizsgáltatni, engedélyeztetni és szabadalmaztatni. Ehhez további kutatások és a szer hivatalos tesztelése volt szükséges.

Az orvostársadalom nagy része kételkedve fogadta vagy eleve elutasította Béres készítményének hatékonyságát, mert szinte minden évtizedben jelentkezett olyan kutató, aki a rák vélt ellenszerével lépett a nyilvánosság elé. Az 1950-es években pl. az ún. Vajda-csepphez fűztek nagy reményeket. Néhány orvos azonban – megismerve a kisvárdai kutató munkásságát és pozitív eredményeit – saját magán próbálta ki a szert, sokszoros dózist beszedve. Mivel toxikus és egyéb negatív mellékhatást nem tapasztaltak, elkezdtek adni a betegeknek. Nyíregyházán, a Sóstói úton levő tüdőgyógyintézet osztályvezető főorvosa, dr. Dévényi Zoltán, Bicskén – a szert maga is betegként szedő – dr. Szalonczai Lajos körzeti orvos és a miskolci Semmelweis Kórház egyik vezető orvosa is eredményesen – bár illegálisan – alkalmazta a készítményt.

*

Bugya István emlékezete szerint Ratkó az 1960-as években Sánta Ferencről hallott először Béres Józsefről, mint figyelemre méltó Szabolcs-Szatmár megyei személyiségről. A költő biztosan olvasta Páll Géza Béressel készített interjúját, de addig nem kereste vele a kapcsolatot, míg Bugya István egyik rokona meg nem betegedett tüdőrákban. Bugya cseppeket akart szerezni Bérestől végstádiumban levő rokonának, de a kutatót sem Ratkó, sem ő nem ismerte személyesen. Viszont közös barátjuk, Fazekas István, az akkor családjával Nyírtasson élő és dolgozó pedagógus kapcsolatban volt Béressel, akit 1975 februárjában Ratkóval együtt meglátogatott kisvárdai otthonában. Fazekas emlékezete szerint Béres nagyon megörült annak, hogy Ratkóval személyes kapcsolatba került. Bugya rokona kapott a cseppekből, és – feltehetően a szer hatására – átmenetileg, kb. fél évre határozottan jobban lett, majd elhunyt.¹⁷ A költő rész-

15 Eckhardt 1999.

16 Béres K. 2010, 110.

17 Bugya István szóbeli közlése; Babosi 2015 (1).

letesen megismerte Béres munkásságát, saját maga is megtapasztalta, hogy jó néhány végstádiumban levő, az orvosok által menthetetlennek tartott beteg meggyógyult vagy jobb állapotba került a szer használatának következtében. Béres kutatásait, a cseppek hatóanyagának összeállítását nagyszerűnek tartotta, erősen hitt a szer gyógyító erejében, és az is imponált neki, hogy ezen eredményeket Béres a saját – a hivatalos egyetemi-klinikai kutatóintézetekhez képest minimális – anyagi és technikai bázisán, az orvosi szakmán kívül érte el. Ratkó – akinek édesanyja, fiatalon, negyvenhat évesen rákban halt meg – el-tökélte, hogy minden erejével és kapcsolatrendszerével segíteni fogja őt a munkájában.

1975-ben Béres az említett cikkeknek és az informális csatornáknak köszönhetően a rákbetegek és hozzátartozóik körében országos hírnévre tett szert, sőt – amint Réger Ádám szakdolgozata bizonyítja – beadványai, levelei, a kutatásai támogatása érdekében beadott kérvényei miatt az Országos Onkológiai Intézet vezetője, dr. Eckhardt Sándor, az egészségügyi miniszterhelyettes, dr. Medve László, az egészségügyi miniszter, dr. Schultheisz Emil, valamint a korszak egyik meghatározó, nagyhatalmú politikusa, Aczél György is ismerte munkásságát.¹⁸ Béres ekkorra jutott olyan szintre, hogy a továbblépéshez mindenképpen valamilyen nagyobb összegű állami támogatásra lett volna szüksége. A kérvényeire viszont mindig azt a választ kapta, hogy előbb publikálja a felfedezéseit, szerének összetételét és egzakt eredményeit. Ezt Béres akkor írásai befejezetlenségére és a még hiányzó kutatásokra hivatkozva nem tette meg. Természetesen állami támogatást nem kapott.

A munkahelyén nem mindenki örült a sikerének. 1975-ben a közvetlen főnöke, dr. Vágó Mihály, feltehetően szakmai féltékenységből, irigységből, feljelentette,¹⁹ és Béres kuruzslás vádjával bűnvádi eljárás alá került. A Szabolcs-Szatmár Megyei Rendőrkapitányság házkutatást tartott nála, lefoglalták kutatási és nyilvántartási naplóit, kísérleti anyagait, a betegektől kapott több ezer levelet.²⁰ Ratkót felháborította, hogy a kutatót, akit szerinte államilag támogatni kellene, a bűnüldöző és az igazságügyi szervek zaklatták. Béres mindezek ellenére töretlen hittel és erővel folytatta munkáját, eredményeit külföldön is megpróbálta szakmai körökben ismertté tenni. Többnyire Nyugat-Németországban, Kölnben, Münchenben tartott ekkoriban érdeklődést kiváltó előadásokat főleg kivándorolt magyar orvosok előtt.²¹ 1975. november 28-án Kölnből küldött képeslapot Ratkónak:

18 Réger 2016, 9–14.

19 Sáfrán 1976.

20 Béres 2010, 99.

21 Béres 2010, 114.

Kedves Jóska!

Az NSZK²²-ban vagyok XI. 25-től. Meghívást kaptam és több klinikán tartottam beszámolót. A Béres-cseppek itt is jó eredményt hoztak, de az Eckhardték²³ itt is igyekeznek betartani az ügynek. Sok magyar orvossal találkoztam, akik lelkesen állnak az ügy mellé. A gyógyszer szövetség vezetője támad, mert sok drága és kellő eredményt nem hozó gyógyszerük feleslegessé válik. Mikiéket is üdvözlöm.

Ölel: Béres Jóska²⁴

A „Miki” név Ratkó nagykállói gyógyszerész barátját, Skórán Miklóst jelenti, aki „alapanyagokat és orvosságos üvegeket szállított Jóska bácsinak”²⁵ – emlékezik vissza Ratkó Józsefné. A levél mutatja, hogy Béres és Ratkó ekkor már baráti viszonyban volt, és Béres fontosnak tartotta, hogy Ratkót röviden tudósítsa a nyugat-németországbeli történésekről. A sorok arról is tanúskodnak, hogy véleménye szerint Eckhardt Sándor és az egészségügyi kormányzat minden téren gátolja a tevékenységét, és ellenfele az „ügynek”.

Béres 1976. február 27-én levelet írt Kádár Jánosnak, melyben beszámolt munkásságáról, és kérte a Központi Bizottság első titkárát, támogassa további kutatásaihoz a feltételek megteremtését,²⁶ a toxikus mellékhatást nem okozó csepp törzskönyvezésének felgyorsítását a 7/1970. (VII. 23.) számú EüM rendelet 4. §-a, 4. bekezdésére hivatkozva.²⁷ A szer alkalmazása százezrek életét mentheti meg, népegészségügyi és gazdasági szempontból hazánkknak jelentős eredményeket produkálna²⁸ – vélekedett a kutató.

Kádár – vagy a titkársága – az Egészségügyi Minisztérium illetékes osztályához irányította Béres levelét. 1976. április 15-én az Egészségügyi Minisztérium XI. Tudományos Kutatási Főosztálya elutasító választ adott dr. Gál György főosztályvezető aláírásával Béresnek. „A jelen beadványával kapcsolatban, valamint a *Magyar Szóban* megjelent publikációiról is kikértük a daganatkutatással foglalkozó szakembereink véleményét. Állásfoglalásaikkal egybehangzóan az Egészségügyi Tudományos Tanács most is arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Ön megállapításai laikus és tudományosan meg nem alapozott állításnak minősülnek, azt kutatómunkának és tudományos megállapításnak az or-

22 Német Szövetségi Köztársaság.

23 Helyesen: Eckhardték!

24 Ratkó-hagyaték.

25 Babosi 2016 (2).

26 Réger 2016, 23.

27 „Ismert hatóanyagokat, valamint ártalmatlan segéd- és vivőanyagokat tartalmazó és bizonyítottan a kívánt gyógyászati célra alkalmas gyógyszerkészítménynek gyógyászati szempontból való kipróbálása indokolt esetben mellőzhető” – rendelkezett a jogszabály. Lásd Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1970, 341.

28 Réger 2016, 25–26.

vostudomány területén elfogadni nem lehet. Bár gyógyszerére vonatkozóan közelebbi adatokat nem közöl, csupán annyit, hogy egy már alkalmazásban lévő gyógyszer tized vagy század részeként is alkalmas a daganat keletkezésének megelőzésére vagy gyógyítására, már egymagában illuzórikusnak tűnik, elképzelhetetlennek látszik. Egyébként valamely gyógyszer kipróbálására, alkalmazására vonatkozóan gyógyszer-törzskönyvezési előírások vannak, amelyeket a gyógyszereket előállító gyárak kezdeményezésére az Országos Gyógyszerészeti Intézet folytat le.”²⁹ Erről az állásfoglalásról az MSZMP Központi Bizottságát is értesítették. Ezután Béres személyes találkozót kért Kádártól, de titkársága az első titkár elfoglaltságára hivatkozva alacsonyabb beosztású személyekhez irányította.³⁰

A Legfőbb Ügyészség a bűnvádi eljárást 1976 márciusában megszüntette Béres ellen.³¹

Ratkó 1976 tavaszán tájékoztatta az ügyről budapesti barátait, író társait, magas rangú politikus ismerősét abban a reményben, hogy személyes befolyásuk, kapcsolatrendszerük segítségével a minisztériumban és a kormányzatnál el tudják érni Béres támogatását. Ratkónak „erős kapcsolatai voltak, nem kis része volt abban, hogy a cseppek ügye olyan pártfogókra talált a hetvenes évek közepén, mint Pozsgay Imre, Kósa Ferenc, Nagy László”³² – nyilatkozta Béres. „[...] szóltam Kósa Ferencnek,³³ Csoórinak, elmondtam, miről van szó. Kósa eljött Balczó Bandival május 18-án. Otthagytuk az Írószövetség közgyűlését,³⁴ nyomás Béreshez. Béres elmondta, hogy miről van szó. Megkerestünk néhány beteget, megnéztük az orvosi papírjait, megkerestünk néhány orvost, aki gyógyított a gyógyszerrel”³⁵ – vallotta Ratkó. Kósa úgy döntött, hogy filmet készít Béresről.

Ratkó, ismerve a fejleményeket, 1976. május 10-én levelet írt Illyés Gyulának, amelyben röviden összefoglalta a Béres-ügy addigi történéseit, a maga álláspontját, és kérte Illyést, hogy próbáljon meg Kádártól személyes találkozót kérni Béres részére:

„Kedves Gyula Bátyám!

Igen fontos ügyben kérem segítségét! Dr. Béres József agrobiológus (Kisvárd, Baross u. 3.) 20 évnyi munkával fölfedezte a rák totális gyógyszerét, amellyel két éve eredményesen gyógyít mindenféle rákot. 3000 beteget volt eddig, olya-

29 Kósa 1976–1986; Réger 2016, 27–28.

30 Réger 2016, 29.

31 Béres K. 2010, 99.

32 Nagy N. P. 2000.

33 Kósa 1986 (1), 72–73.

34 1976. május 17. és 18. között tartották a Magyar Írók Szövetségének tisztújító közgyűlését Budapesten, a Fővárosi Tanács dísztermében.

35 Ratkó József: *A hatalom és az ember viszonya foglalkoztat. Író-olvasó találkozó*. Szentendre, 1979. április 5. = Ratkó 2014, 472.

nok, akikről az orvosok már lemondtak. 85%-uk dokumentálhatóan teljesen meggyógyult. Emellett vérből és vizeletből egyszerű mikroszkópos vizsgálattal ki tudja mutatni még a rák-előző állapotot is. A gyógyszer első elemzése az mutatják, hogy 500-szoros adagjának sincs toxikus hatása, s legalább 10-15 nagyhatóságú gyógyszert fölöslegessé tesz. Mellékhatásaként eltűnik a vese- és epekő, megszűnnek az anyagcsere-zavar okozta betegségek. Az Egészségügyi Minisztérium és a magyar rákkutató központ eddig megakadályozta a gyógyszer elfogadását, gyártását, kipróbálását is. Ők 13 milliárd forintot fordítottak eddig rákkutatásra, Béres csak a fizetését használhatta erre a célra. Két hónappal ez előtt bűnvádi eljárást is indítottak ellene, amit – valószínűleg jugoszláv nyomásra – már leállítottak. De semmi pozitív lépést nem tesznek az ügy érdekében. Naponta ezrek hálnak meg a világban rákban; az amit csinálnak, tömeggyilkosság, iszonyú bűn.

Dr. Béres – utolsó hazai lehetőségként – levelet írt Kádár Jánosnak. Ám lehet, hogy ez a levél nem jut Kádár kezébe. Ezért arra kérem Gyula bácsit, hogy járjon közbe Kádár Jánosnál, hogy fogadja dr. Béres Józsefet, aki csak annyit szeretne kérdezni tőle: el tudja-e intézni, hogy megkezdődjék a gyógyszer és a rákszűrés módszer hazai kipróbálása. Ha nem, ő feljogosítva érzi magát, hogy Jugoszláviában vagy az ENSZ által kijelölt bármely országban próbálja ki – mostmár klinikai körülmények közt – gyógyszerét (Jugoszlávia úgy jön szóba, hogy Béres betegek javarészt jugoszlávok, a macedón pártelnököt is az ő gyógyszerével gyógyították ki; s Jugoszlávia, ahol 3 millió nyilvántartott rákos beteg van, többször is följánlotta Béresnek a legtöbbször anyagi és erkölcsi támogatást).

[...] Azt tervezem, hogy ha Kádár nem fogadja Bérest, fölszólalok az Írószövetség közgyűlésén,³⁶ elmondom mindezeket, hozzátéve, hogy a kétéves halogatás háborús bűnökkel vetekedő büntett.

Egyébként az ügyről Sánta Ferenc is tud, az ő kérésére vizsgálta meg a Chinoi a gyógyszert, úgy volt, hogy gyártani is fogják, de fölülről beleköptek [...].

Ui.: Most hallottam, hogy talán dr. Bérest Pesten elmebetegnek nyilvánították volna, s azért szüntették meg a bűnvádi eljárást, továbbá, hogy a jugoszláv lapokban megjelent cikkek szerzőit lecsukták. Ha az előbbi igaz, ez is a kórképhez tartozik. Az utóbbi meg azért nem lehet igaz, mert olyan cikkekért (néhányat én is olvastam), amelyekben ilyen ügyekről adnak hírt, az újságírókat nem szokták lecsukni.”³⁷

Ratkó ekkor kész ténynek veszi és túlértékeli a készítmény egyértelműen gyógyító hatását. Az adatokat feltehetően Bérestől kapta, de valószínűleg félreértés történhetett, mert az biztosan nem felelt meg a valóságnak, hogy 3000 betegből 85% teljesen meggyógyult. Az adott korszakban objektív statisztikai adatok a szer hatásáról nem kerültek nyilvánosságra. Később kiderült, Béres rákdiagnosztika-

36 Ratkó nem szólalt fel a közgyűlésen.

37 Ratkó József levele Illyés Gyulához. Nagykovács, 1976. máj. 10. = Babosi 2002, 105-106.

záló eljárása nem volt megbízható. A levél utóiratából látszik, hogy mindenféle álhírek, mendemondák kapcsolódtak az ügghöz. Béres – és Ratkó – nagyon bíztott abban, hogy személyes beszélgetésben meg lehet győzni Kádár Jánost Béres igazáról és támogatásának szükségességéről. Réger Ádám kutatásai viszont egy lényegi kérdésben árnyalják a történeteket, amiről Ratkó nem szól a levelében. Ahhoz, hogy bármilyen készítményt mint gyógyszert engedélyezzenek, hivatalosan be kell vizsgáltatni. Réger dolgozatában bizonyítja, hogy Béres a kutatási adatait a hivatalos szervek többszöri kérése ellenére sem küldte el ebben az időszakban, így a fennálló jogszabályok szerint eleve nem is engedélyezhették volna a készítmény gyártását.³⁸ Hiteles kórházi vizsgálati eredményeket sem tudtak adni, mert ilyen nem készülhetett. Természetesen a helyzet nem ilyen egyszerű. Béres joggal féltetett attól, ha pontosan megadja találmányának összetételét és elkészítési módját, akkor azt ellopják tőle. Ezt a kutató Kósa filmjében megfogalmazta, tehát egyfajta patthelyzet alakult ki. Ez egyébként pontosan mutatja a korállapotokat, ugyanis ekkor még a feltalálói, szerzői jogvédelem nem állt magas színvonalon. A levél jól érzékelteti azt a különleges, a mai napig vitákat gerjesztő viszonyt, amely Illyést a politikai hatalom vezetőihez fűzte.

Ratkó levelét Illyés – a *Naplójegyzetek* tanúsága szerint – megkapta: „Ratkó József expressz ajánlott levele Nagykállóból [...] – jegyezte be 1976. május 11-én – dr. Béres József fölfedezte a rák ellenszerét, seregestől gyógyítja a betegeket. Hivatalosan nem veszik át a szérumját. Menjek el Kádárhoz, érjem el, hogy azonnal fogadja őt, sürgősen, mert naponta tízezer ember hal meg rákban. Más-ként ő a hétfői írókongresszuson erről fog beszédet mondani.”³⁹

Ratkó július 1-jén Béresnek is küldött egy rövid levelet: „Nagyon szeretném tudni, hogy áll az ügy; Kósa Feri megcsinálta-e a filmet stb. Volna egy kéréssem is. Ezt a levelet Marssó Béla barátom viszi Hozzád, kérlek, ha van, adj neki gyógyszert, mert a barátjának az 51 éves édesanyja rákos. Jó volna, ha legalább szóban tájékoztatnád az ügy állásáról, hogy el tudja mondani nekem”⁴⁰ – utóiratban megjegyezte, a napokban megkeresi. Ez az 51 éves hölgy – aki nagyon rossz állapotban volt – kapott a szerből, és a cseppek, valamint a további orvosi kezelések hatására meggyógyult.⁴¹

Illyés nem válaszolt levélben Ratkónak, betegsége miatt nem volt ott az írószövetségi közgyűlésen sem,⁴² és nincs rá adat, hogy beszélt ebben az ügyben Kádárral, de a *Naplójegyzeteket* tovább lapozgatva, valamint Nagy László naplójából,⁴³ Ratkó írásaiból, nyilatkozataiból s a Béres-ügy szereplőinek visszaem-

38 Réger 2016, 12–13.

39 Illyés 1991, 400.

40 Csomós 2011.

41 Uo.

42 Déry Tibor, Illyés Gyula és Zelk Zoltán levele = *Élet és Irodalom*, 20. évf., 1976. máj. 22., 21. sz., 6–7.

43 Nagy L. 1994.

lékezéseiből képet kaphatunk arról, miképpen viszonyult a problémához, és hogyan alakultak tovább az események.

Illyés 1976. július 3-án ezt jegyzi be naplójába: „Jókor délelőtt Kósa Ferenc »csak öt percre« erre jártában. De örömhírt hoz. Még részletesebben elmondja, amiről Ratkó József az emlékezetes levelét írta, hogy járjam ki: fogadja Aczél vagy Kádár rögtön a kisvárdai Béres Józsefet – mert minden nap késés ezer meg ezer halottat jelenthet –, hisz megvan a rák ellenszere. Ferenc lent járt nála Kisvárdán – az orvoszer hatásos. Nyolcvan esetet ő maga ellenőrzött. Most filmre veszi föl a bizonyságokat. És így tovább és tovább. Ellenvetésem: annyi »csodát« tud előidézni, még kollektívet is egy nagy hiedelem. Sárközi Márta⁴⁴ hiedelmei, de a hévízi állatorvos is. Jézuséi! – Nem, az nem afféle placebohatás, hisz ellenőrizhető. Szeptemberben ismét eljön a filmre vett dokumentumokkal. De tanácsomat – hogy mégse kompromittálódjék – megfogadja. A filmnek lesz szociológiai vetülete is: a hit hatása egy hitre képtelen, de mégis hitszomjas világban.”⁴⁵

Ekkor már az íróársadalomban Ratkó mellett Csoóri Sándor, Sánta Ferenc, Nagy László, Déry Tibor is figyelemmel kísérte a Béres-ügyet. Kósa Ferenc gőzerővel készítette a filmjét, amelyhez a frissen kinevezett kulturális miniszter, Pozsgay Imre⁴⁶ nyújtott anyagi támogatást. „Az Objektív Filmstúdióban Kósa Ferenc egy rendhagyó dokumentumfilm forgatását kezdte meg. Címe: Két portré. Az elhivatottság, az önmegvalósítás kérdését vizsgálja Balczó András olimpiai bajnok és dr. Béres József növénybiológus portréjában”⁴⁷ – adta hírül a *Dolgozók Lapja*. A rendező végül két önálló, nagy jelentőségű, szuggesztív dokumentumfilmet készített: Balczóról a *Küldetést* (1977), Béresről *Az utolsó szó jogán* címűt (1976/1986), amit hivatalosan ugyan nem tiltottak be, de nem engedélyezték a befejezését.⁴⁸

Ratkó és barátai mélyen átéreztek a beteg emberek szenvedéseit, a humánus nevében követelték a szer mielőbbi objektív vizsgálatát. Nem a jogszabályok, a hivatalok útvesztői érdekelték őket, hanem a gyors segítségnyújtás a rászorulóknak.

Kósa Ferenc beszámolója szerint 1976 szeptemberében megállapodtak a Chinoi vezérigazgatójával, Mezei Barnával, hogy a gyógyszergyár elvégezteti az Országos Onkopathológiai Intézzel a toxikológiai vizsgálatokat, amelynek

44 Sárközi Márta (1907–1966) szerkesztő, író, Molnár Ferenc író lánya, Sárközi György író felesége.

45 Illyés 1991, 431.

46 Pozsgay Imre (1933–2016) MSZMP-, MSZP-, független, majd NDSZ-politikus, parlamenti képviselő 1983-tól. 1975. júl. 1.–1976. júl. 22. kulturális miniszterhelyettes, 1976. júl. 22.–1980. jún. 27. kulturális miniszter, 1980. június 27.–1982. jún. 25. művelődési miniszter, 1982–1988 a Hazafias Népfront főtitkára, 1988. jún. 29.–1990. máj. 23. államminiszter. Lásd Bölöny 1992, 368.

47 *Dolgozók Lapja*, 29. évf., 1976. aug. 3., 182. sz., 4.

48 Kósa előbb egy 15 órás filmet állított össze a felvételekből, később ezt két egy-egy órás részre rövidítette le.

eredményeiről az intézet 1977. január 20-áig írásban értesíti a Chinoint, az év végén a gyógyszergyár elkezd a cseppek próbagyártását. A filmrendező szerint ekkor már több ezren szedték a szert.⁴⁹

1976 októberében a KISZ hetilapjában, a *Magyar Ifjúság*ban megjelent Sáfrán István Zseni vagy sarlatán? Dr. B. J.: „Megtaláltam a rák vírusát!” című cikke.⁵⁰ A szerző, aki Bérest csak monogramjával jelölte, megpróbálta az objektivitás látszatát fenntartani. A címben megfogalmazott kérdést nyitva hagyta, viszont a sarlatánságot sugalmazta, bár azt is hangsúlyozta, hogy a végső választ a Chinoin vizsgálata fogja megadni. A cikk ütköztette az álláspontokat: Béresét és Dévényi doktorét, illetve a velük szembenálló, névtelenül szereplő, de a magyar onkológia egyik legnagyobb hazai szaktekinvélyeként bemutatott orvosét – feltehetően dr. Eckhardt Sándorét. Ő kuruzslónak nevezte Bérest. Publikációit nevetségesnek, tudománytalannak értékelte, és eleve lehetetlennek tartotta, hogy orvosi diplomával nem rendelkező kívülálló a maga szerény lehetőségeivel megoldja a rák bonyolult problematikáját. Béres azt állította, hogy érdemben soha nem kívántak vele foglalkozni – láttuk, ez nem teljesen felelt meg a tényeknek –, mert nem orvos, viszont a meggyógyult betegek esküsznek a cseppjeire. A cikk említi, hogy ekkor Dévényi Zoltán már nem dolgozott a nyíregyházi kórházban. Osztályvezető főorvosi státusát átszervezésre hivatkozva megszüntették – közvetlen felettese ellenezte a Béres-cseppek alkalmazását –, őt Tiszadobra száműzték körzeti orvosnak, élete végéig itt dolgozott betegek megelégedésére. A Nyíregyházi Tüdőgyógyintézet akkori vezetője, dr. Pálfy Roland viszont – aki az egész Béres-ügyet negatívan értékelte – 1990-ben ezt másképpen mutatta be, szerinte Dévényi önként távozott.⁵¹

A *Magyar Ifjúság*ot sok helyen meg lehetett vásárolni, a könyvtárakban hozzá lehetett férni, így nagyon sokan olvasták a cikket. „Nem különleges írás, vallomás, de most ilyen kell, [hogy] átmenjen a probléma a köztudatba”⁵² – jegyezte meg Nagy László. Egyedül a miskolci *Déli Hírlap*ban született reagálás erre az cikkre. Ebben Radványi Éva pozitívan értékeli „dr. B. J.” munkáját, a meggyógyultakról beszél, illetve kifejti, nem kellene várni még öt évet arra, hogy kipróbálják a hivatalos bevizsgálás procedúráját, akinek nincs veszténivalója, annak jogában állhasson magán kipróbálni a készítményt.⁵³

Nagy László, mivel Ratkóhoz hasonlóan nagyon fontosnak tartotta az ügyet, cikket írt róla, valamint interjút készített Béressel és Kósával Megszületett. Karácsonyi híradás egy nagy ígérgetű gyógyszerről⁵⁴ címmel, amit az *Élet és Iroda-*

49 Kósa 1990, 21.

50 Sáfrán 1976.

51 Balla M. A. 1990, 46. Balla könyvében dr. Pálfy részletesen kifejti a Béres-üggyel, valamint Kósa Ferenc filmjével kapcsolatos véleményét.

52 Nagy L. 1994, 310.

53 Radványi 1976.

54 Nagy L. 1987, [35.]

lom karácsonyi számában szeretett volna közölni (a költő ennél a hetilapnál dolgozott képszerkesztőként). 1976. december 14-én naplójában sajtózárlatról beszélt, támadni lehetett Bérest, védeni nem.⁵⁵ A cikk csak tíz évvel később jelenhetett meg, de ezt akkor még Nagy László nem tudhatta.

Ratkórol ekkor már országszerte informális úton elterjedt, hogy szoros kapcsolatban van Béres Józseffel, és sokan fordultak hozzá – ismeretlenül is – azért, hogy segítsen Béres-cseppet szerezni. A költő hagyatékában huszonhárom személytől őrződött meg olyan levél, amelyben a Béres-csepp beszerzésében vagy a Béres Józseffel történő kapcsolatfelvételben kéri sürgősen a segítségét. Érkeztek levelek Finnországból – Anna-Maia Raittila költő-műfordító három betegnek kért cseppeket, valamint egy orvos professzor érdeklődését közvetítette –, Kanadából, Lengyelországból és az NSZK-ból. Utóbbiakból ott élő magyarok jelentkeztek. Ratkó egy helyen arról beszél, hogy kb. 110 embernek segített cseppekhez jutni.⁵⁶ S. Zs. ismeretlenül fordult Ratkóhoz segítségért. A költő 1976. december 21-én válaszolt S.-nek: „Kedves [...] Dr. Béres Józsefet hétfői vagy szerdai napon keressék azzal a lappal, amelyet a gyógyszer adásakor kaptak, s amelyen a gyógyszer fogyasztásának előírásai vannak. Különben szerdán (22-én) találkozom vele, megemlítem neki problémájukat. E. S. vagy valamelyik hozzátartozója szintén keresse fel dr. Bérest. Hogy kaphat-e gyógyszert, nem tudom, mert Béresnek igen sok beteget kell ellátnia. Tanácsolom, ha van a Chinoinban ismerősük, kérjenek onnan gyógyszert, ott már gyártják – egyelőre kísérleti kipróbálásra.”⁵⁷ S. Zs. kapott a cseppekből, és meggyógyult.

1977. január 23-án a *Népszavában* Lukács Mária tollából megjelent a „Csodaszert” – gyógyítás helyett⁵⁸ című, Bérest lejárató, rágalmozó cikk, amelyben maga a kutató is nyilatkozott. Kósa Ferenc még aznap levelet írt Ratkónak. Ebben felháborodását fejezte ki a cikk miatt, de Bérest is hibáztatta, amiért szóba állt az újságíróval, aki hatalmi megrendelésre lejáratta a kutatót és az egész ügyet. Kósa már ismerte az Országos Onkológiai Intézet toxikológiai vizsgálatának eredményét, amelyről ezt jegyezte meg: a „hivatalos jelentés azt tartalmazza, hogy a gyógyszer nem mérgező, de nem [is] hatékony. Három nap és három éjjel elemeztük a helyzetet Nagy Lacival és Csoóri Sanyival. Szerintem ez a válasz nem rossz. Sokkal fontosabb bizonyíték számunkra az, hogy nem mérgező, mint a hatékonyság kétségbevonása. Az utóbbit tudjuk igazolni. Ha mérgezőnek mutatkozott volna, már én se lennék szabad lábon.”⁵⁹ A filmrendező még úgy tudta, hamarosan megjelennek a Béres-ügyről készített írásaik. Ratkónak azt ajánlotta, vegye meg a január 28-án megjelenő *Élet és Irodalmat*, és beszéljen

55 Nagy L. 1994, 358.

56 Ratkó József: *A hatalom és az ember viszonya foglalkoztat. Író-olvasó találkozó, Szentendre, 1979. április 5.* = Ratkó 2014, 474.

57 Ratkó József levele S. Zs.-nek. Nagyálló, 1976. dec. 21. = Ratkó-hagyaték.

58 Lukács M. 1977.

59 Kósa Ferenc levele Ratkó Józsefhez. Budapest, 1977. jan. 23. = Ratkó-hagyaték.

Kopka Jánossal, a *Kelet-Magyarország* főszerkesztőjével, hogy vegyék át a Béresről szóló cikket. „Ha Nagy Lacival közösen összeállított cikkünk megjelenik, akkor van remény a győzelemre is. Ha nem... akkor már nem érdemes élni, csak muszáj”⁶⁰ – vélekedett.

Lukács Mária vádjaira Béres nem válaszolhatott nyilvánosan. Mindezek ellenére a készítmény iránti érdeklődés nem csökkent, sőt a tiltás, a féllegális valószerűleg megerősítette a betegeket és hozzátartozóikat a cseppek gyógyító hatásában. Ez jól mutatta a politikai hatalom iránti bizalmatlanságot, illetve azt, hogy jó néhány közéleti szerepet vállaló írónak, költőnek valódi hitele és befolyása volt a közösségre, ezáltal erőt tudtak felmutatni a hatalommal szemben.

Nagy László naplója szerint 1977. január 28-án Ratkó újra Budapesten járt: „[...] a Nyugati pályaudvar étterme. Ratkóval beszélünk.”⁶¹ Ratkó ekkor feltehetően megkérte Nagy Lászlót, hogy miután a Béresről készített cikk nem jelent meg az *Élet és Irodalomban*, küldjön egy másolatot neki.

1977. február 1-jén az országos és a megyei napilapokban napvilágot látott az Egészségügyi Minisztérium közleménye – ez is mutatta az ügy jelentőségét –, ami összhangban volt az 1976. február 28-ai Béresnek küldött minisztériumi válasszal, illetve Lukács Mária cikkével: „A sajtóban az utóbbi időben több hír jelent meg dr. Béres József kisvárdai növénynevelő rákellenes gyógyszeréről. A betegek a Béres-féle cseppeket olyan utasítással kapták meg, hogy az orvos által rendelt hatásos gyógyszereket egyidejűleg nem szedhetik. Az Egészségügyi Minisztérium felhívja a figyelmet rá, hogy az Országos Onkopathológiai Kutató Intézet által elvégzett vizsgálatok szerint a Béres-féle cseppek hatástalanok, bár nem ártalmasak. Ezért kéri, hogy akik szedik, semmiképp se vonják ki magukat az orvosi gyógykezelés alól. Dr. Béres József találmányi bejelentést tett, és a szer szabadalmazhatóságát az Országos Találmányi Hivatal vizsgálja. Az Egészségügyi Minisztérium a cseppek elkészítési módját, véleményével együtt az orvosokkal ismerteti, és a cseppeket gyógyszertárakban hozzáférhetővé teszi.”⁶² A közlemény igaztalan, félrevezető és ellentmondásos. Béres nem mondta betegeinek, hogy hagyják abba a hivatalos orvosi kezelést. De annyiban mégis előrelépés – ahogy Kósa is megállapította –, hogy a szert, vélt hatástalanságának tudatosítása ellenére, legális formában hozzáférhetővé kívánták tenni a betegek számára.

„Az újságban benne a közlemény, kicsit változtattak rajta”⁶³ – kommentálta ezen a napon Nagy László naplójában a történetet, majd azt is bejegyzte, hogy

60 Uo.

61 Nagy L. 1994, 360.

62 Lásd pl. Az Egészségügyi Minisztérium közleménye = *Népszava*, 105. évf., 1977. febr. 1., 26. sz., 5.; Az Egészségügyi Minisztérium közleménye = *Népszabadság*, 35. évf., 1977. febr. 1., 26. sz., 9.; Az Egészségügyi Minisztérium közleménye = *Kelet-Magyarország*, 34. évf., 1977. febr. 1., 26. sz., 3.

63 Nagy L. 1994, 362.

„Ratkónak, M[argarit].-nak⁶⁴ levelet írtam”.⁶⁵ Ratkó hagyatékában megmaradt a keltezetlen, kézírásos levél, mely a Béres-ügy akkori fontos fejleményeit tükrözi.

Kedves Jóska!

Küldöm az interjúhoz⁶⁶ kapcsolt, illetve fölébe helyezett megjegyzéseket. Azt gondolom, ezt kérted – de ha félreértettem volna, magát az interjút elküldöm, amit most gépeltetek. – A közlemény, ma látom, megjelent.⁶⁷ Este, tegnap, P[ozsgay].-val beszélünk. Sok mindent mondott, pozitív dolgokat. Ezeket most idő híján nem közlöm, csak annyit, hogy 5 millió forintot szavaztak meg a kísérlet folytatására, az ügy egyéb támogatásra. Nehéz napokat éltünk át tegnap estig. A kormányzatban még tegnap is vészesen marakodtak.

[1977. febr. 1.] Kedd
Szeretettel üdvözlöl
Nagy László

*

Írásom még most sem jelenhet meg. Kicsit még várni kell.⁶⁸ De már nyugodtabb vagyok.

Látható, hogy a kormányzatban Pozsgay Imre, amennyire lehetőségei engedték, támogatta a Béres-ügyet. Már itt érzékelhető az a jó kapcsolat, amely Pozsgay és a népi-nemzeti ellenzék prominensei között formálódott. Béres József úgy emlékszik, hogy a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumban, valamint a szabolcs-szatmári szakmai vezetésben is voltak támogatói.⁶⁹ Ebben az évben a Kisvárdai Városi Tanács a „városért végzett kiemelkedő tevékenységéért” Kisvárdáért Kitüntetető Jelvényt adományozott a kutatónak.⁷⁰

Illyés *Naplója* rögzítette, hogy Kósa Ferenc három részletben, 1977. február 14-én, 15-én és 17-én a Kulturális Minisztérium Báthory utcai stúdiójában zártkörűen levetítette filmjét. A költőnek tetszett a film. „Egyre jobban az ügy krimijellege bontakozik ki. Hiúságuk és állásféltségük még orvosokat is szakmai szabálytalanságra készítet? De miért nem nézték meg ezt a filmet az illetékesek is? Eckhardt fél órát, Schultheisz egy órát ha szánt rá. Már az elején – ahol a legjellegzetesebb – tüntetően (?) fölkeltek.

64 Itt Nagy László feleségéről, Szécsi Margitról van szó. Lásd Nagy L. 1995.

65 Nagy L. 1994, 362.

66 Lásd Nagy L. 1987.

67 Az Egészségügyi Minisztérium közleménye = *Népszava*, 105. évf., 1977. febr. 1., 26. sz., 5.

68 „Csak” tíz évet kellett várni.

69 Béres K. 2010, 100.

70 I. m. 195.

De a Chinoin gyár és a Szabadalmi Hivatal két főnöke a ragyogó okfejtésükkel – megnyugtató.”⁷¹

1977. február 20-án Kósa Ferenc lakásán találkoztak Béressel és Dévényivel az ügyel foglalkozó és az ügy iránt érdeklődő íróbarátok.⁷² Illyés ezt jegyezte be naplójába az eseményről: „Délután Kósáéknál Béres ügyében. Déryék, Csoóri, Nagy László, Ratkó József és Béres meg Dévényi s persze Kósa. Elsőül kérnek meg a teendők ügyében. Magam szkeptikus vagyok, már azért is, mert oly óriási dologról van szó, és ami nagy dologban én bízom, mind elbukott. Számomra bizonyíték eddig csak a film hatása rám. Ebből tán inkább értelmem, mint érzelmem azt szűri ki: komolyan megvizsgálandó a jelenség. Lényeges tehát, hogy minél több szakértő és »illetékes« lássa a filmet. Velük csak azután érdemes akár vitázni is.

Ennek elérése? Nagy Lászlónak két hónapja ki van nyomva (s letiltva) a cikke. Tegyenek hozzá fakszimile dokumentumokat, s úgy próbálja közzétenni.

Erről s ilyesmiről még sok okos találgatás.

Béres és Dévényi életben rokonszenvesebb, mint a filmen. Kérés nélkül ad Béres nekünk is két kis üveg gyógyszert. Déryék és Nagy már régebb óta »fogyasztják«. De Dérynek nem szűntek a fájdalmai.

Böbe⁷³ lendületesen szervez. Véletlenül tudom meg, hogy szerdára már Aczélhoz is megyünk, mi, négyen. Ezt nem. A kocsiiban alakul úgy, hogy menjen csak Flóra és Böbe. (Majd úgy: menjenek mégis csak Déryék.)⁷⁴

1977. március 14-én Ratkó Szentmihályi Szabó Péter írónak küldött irodalmi levelében a Béres-ügyről is szólt: „Hónapok óta nem tudok mással törődni, csak ezzel. Azzal, hogy mikor hárul el minden akadály a gyógyszer gyártása előtt. Szervezkedem, tárgyalok, alapanyagot szerzek, rákos betegek jönnek hozzám, szereznek nekik is gyógyszert, szövetségeseket keresek tudósok, politikusok közül, s elborzaszt a felelőtlenség, a halálokat okozó halogatás, a ragadozó-szenvedély, amely az ügy ellenfeleit mozgatja. S legjobban az: egyszer, remélem rövidesen felelni kell a világnak, a halottak hozzátartozóinak, hogy miért nem gyártjuk már évek óta ezt a gyógyszert, hiszen öt éve megvan, s öt év alatt 27 millióan haltak meg rákban. Ez tömeggyilkosság. S rettegek, hogy ezért nem azt a néhány gazembert vonják felelősségre, akik még most is megakadályozzák a gyógyítás elkezdését, hanem ráfognak ezt a bűnt is a magyarságra.”⁷⁵ Néhány bekezdéssel később a költő arról tudósította barátját, hogy „a Béres-ügy is sínen van”.⁷⁶ Itt a Nagy László-levélben említett pénzügyi támogatás megszavazására gondolhatott Ratkó, illetve a minisztériumi közlemény is reménykedésre

71 Illyés 1992, 22.

72 Nagy L. 1994, 370–371.

73 Déry Tiborné.

74 Illyés 1992, 24.

75 Ratkó József: Levelek a költészetéről. II. levél. Nagykálló, 1977. márc. 14. = Ratkó 2014, 254–255.

76 I. m. 258.

jogosíthatta fel. Szentmihályi azt válaszolta Ratkónak, tiszteli a cseppekért kifejtett „hadjáratát”, az ügy sajtóját helyenként figyelemmel is kíséri, szívesen segítene, ha tudna, de nem ért hozzá, azonban megjegyzi: az írástudónak a „felelőssége mégiscsak az írásban van”. „[...] amit Te akarsz, pl. a Béres-ügyben is, ahhoz az írástudás boldogabb viszonyok között [ha demokrácia és sajtószabadság volna – B. L.] éppen elegendő lenne! Mert erre találták ki az újságokat, folyóiratokat, hogy ne csak sima hazugság-gyárosok ontsák bennük a kétértelmű ostobaságokat, hanem szenvedélyesen elkötelezett emberek mondják ki, amit igaznak gondolnak!”⁷⁷ Szentmihályi azt szeretné, ha az irodalom ismét jó eszköz lenne, jó ügyek érdekében, és Ratkó nyilvánosan megírhatná „dühait” a Béres-ügyről.

1977 áprilisában született Nagy László *Elhúllt bolondok nyomán* című „ars poetica érvényű”⁷⁸ verse,⁷⁹ melyet a Béres-ügy ihletett. A rákkutatónak ajánlott költemény csak az ajánlás elhagyásával jelenhetett meg kötetben.⁸⁰ Ratkónak ez a vers nagyon fontos volt, mert tömören, a jellegzetes Nagy László-i metaforikus nyelven szólt a Béres-ügyről, a reménytelen közállapotokról, az írástudó közéleti szerepvállalásáról. Gyakran idézte sorait ha a Béres-ügyről vagy Nagy Lászlóról beszélt, a *Negyven év, negyven vers* című, 1945 utáni történelmünkről szóló sorozatába is beválogatta.

Ratkó ekkoriban író-olvasó találkozóin, nyilvános megnyilatkozásaiban minden alkalmat megragadott arra, hogy a Béres-ügyről – olykor hosszabban is – beszéljen.⁸¹ „Tóthfalusi” titkos megbízott,⁸² akit a debreceni írók és az irodalmi élet megfigyelésével bíztak meg, először 1977. február 11-én jelentett az ügyről. A tmb. részletesen írt a Béres-ügy akkori állásáról feltehetően Ratkó beszámolója alapján.⁸³ Pál Albert rendőr őrnagy értékelésében hiányolta a hírforrás közlését, és az információt nehezen ellenőrizhetőnek minősítette.⁸⁴ 1977. május 27-én azt írta „Tóthfalusi”, hogy a debreceni írócsoportban „beszédtéma volt Ratkó József költő egyik író-olvasó találkozója, ahol többek között szóba került Béres József rákellenes gyógyszere is. Ott a hallgatóság kérdéseire válaszolva elmondta a költő, hogy eléggé jól ismeri Béres Józsefet is, a gyógyszerének sorsát is, az ügy nagy viharokat kavart, állítólag Nagy László és Illyés Gyula Kossuth-díjas költő is látták Kósa Ferenc filmjét, amelyet gyógyult betegekről készített, s ennek nyomán kérték, követelték az ügy kellő komolysággal való kezelését, látva a huzavonát. Még azt is kijelentették állítólag, hogy ha tovább-

77 Szentmihályi Szabó Péter levele Ratkó Józsefhez. Budapest, 1977. márc. 20. = Ratkó-hagyaték.

78 Ratkó József: *Negyven év, negyven vers*. Nagy László: *Elhúllt bolondok nyomán* = Ratkó 2014, 223.

79 Nagy L. 1994, 389–393.

80 Nagy L. 1978, 552–553.

81 Speidl 1987.

82 Filep 2010, 72.

83 „Tóthfalusi” [Taar Ferenc] ÁBTL 3.1.2. – M – 40802/ 57–58.

84 Uo.

ra is ilyen mostoha elbánásban részesül ez a nagy fontosságú találmány, tiltakozásul kilépnek az írószövetségből. Szóba kerül viszont az is, hogy másfelől az állam segíti Béres József kutatásait, állítólag kétéves szabadságot kapott, és több milliós állami segítséget ahhoz, hogy találmányán dolgozhasson. Az újságokban is megjelent egészségügyi minisztériumi közlemény megkavarta a közvéleményt. Hírek szerint a debreceni klinikán kipróbálták egyes betegeken a gyógyszert, de nem vezetett eredményre. A közvéleményt minden esetre egyre szélesebb körben foglalkoztatja az ügy, annál is inkább, mert egyre nagyobb mértékben szedi áldozatait a rák. Olyan értesülés is elhangzott a találkozón, hogy állítólag Jugoszlávia kérte a gyógyszer szabadalmát, de azt a hivatalos szervek nem adták ki. Jugoszlávia arra is vállalkozott volna állítólag, hogy Kisvárdán üzemet építtet fel Béres részére, hogy ott gyárthassák a gyógyszert, de ebből nem lett semmi. Ezek a nem ellenőrzött hírek a közvéleményt nyugtalanítják, hivatalos közlemény nincsen, emberek és betegek ezrei várják, hogy mi történik.”⁸⁵

„Nagy Bálint” titkos megbízott 1977. június 22-én adott jelentése szerint Kisvárdán, a könyvnap megnyitóján⁸⁶ a következő hangzott el Ratkó Józseftől: „Tokajt már ismeri a világ jó boráról, Kölcsey is megénekelte a *Himnuszban* stb. Kisvárda is ez úton van [.] meg fogja ismerni a világ, hisz itt él egy ember, aki az emberiségért dolgozik a legveszedelmesebb betegség[,] a rák ellenes gyógyszert találta fel. Azon leszünk, hogy a világ előbb-utóbb megismerje. Szeretné megírni ennek az embernek az életét Nagy Lászlóval [közösen].”⁸⁷ Ez a könyv nem született, születhetett meg, mert Nagy László 1978. január 30-án 53 éves korában elhunyt. Timku Gyula hadnagy a jelentés értékelésében megjegyezte: „könyvhónap megnyitóján Ratkó nyíltan propagálta Béres tevékenységét. Az elmúlt időszakban igyekszik minden lehetőséget megragadni, hogy hangot adhasson és szólhasson Béres mellett.”⁸⁸ A költő a kisvárdai könyvtár vendégkönyvébe az alábbi sorokat jegyezte be ekkor: „Kisvárda igencsak megérdemli, hogy emlegessék az egész világon – ellenfelet és hűség barátokat adott dr. Béres Józsefnek.” Érdemes megjegyezni, hogy a Béres-ügyről az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL-ben) szinte alig maradt meg III/III-as irat, holott egy ilyen összetett, sokszereplős, nagy tömegeket érintő, a rendszert irritáló ügyről bizonyára számos jelentés készülhetett.

85 „Tóthfalusi” [Taar Ferenc] ÁBTL 3.1.2. – M – 40802/ 67.

86 Ez 1977. június 1-jén volt.

87 „Nagy Bálint” [Borsi Antal] ÁBTL 2.2.2. – H – 62042/ 15. p. „Nagy Bálint” már 1976. dec. 16-án adott jelentésében is foglalkozott a rákkutatóval, mert azt írta, hogy „december 13-án kinn jártak a TV-től dr. Béresnél”. Timku Gyula rendőr százados azt a feladatot adta a titkos megbízottnak, hogy „továbbra is keresse a lehetőséget dr. Béressel a személyes kapcsolat kialakítására”. Lásd „Nagy Bálint” ÁBTL 3.2.1. M – 40011/ 11-12.

88 Uo.

1977. július 1-jén Nagy László naplója arról tudósít, hogy Ratkó Béressel ismét a fővárosban tartózkodik. „Ratkó telefonál. Itt vannak a Hungáriában⁸⁹ Béressel, autójuk elromlott, hoztak tisztafát. Kósát kerestem telefonon, nem felelt. Taxival mentem lakására, Sinike⁹⁰ mondja, a Rádióban vannak, értesíti őket. A szerkesztőségből Jóska, az írószövetségi főnök vitt a Hung.-ig. Ratkó kicsit spicces és kedves. Elmondják: hogyan áll az ügy. A debreceni professzort⁹¹ megfenyegették az eg. min.-ből, ne foglalkozzon a gyógyszerrel stb. A Chinoin gyártotta szer nem azonos az eredetivel (színképelemzés). [Béres] Jóskáról szeretnék bebizonyítani, hogy bolond.”⁹²

Béres 1977 augusztusában hozzájárult szerének a Herbária általi gyártásához és forgalmazásához. „1977. október 28-án megkötöttem a találmányhasznosítási szerződést a Herbária Országos Gyógynövényforgalmi Közös Vállalattal. [...] A szerződés rám nézve több vonatkozásban meglehetősen hátrányos volt. Ezt akkor inkább csak éreztem, később már tudtam. De legalább biztosította a cseppek kereskedelmi forgalomba kerülését”⁹³ – vallotta.

Nagy Lászlóhoz hasonlóan Ratkó is írt cikket Béres József kálváriájáról. Nem tudjuk, miképpen gondolta a megjelentetését, mert hírzárlat volt a Béres-ügyben. A gépiraton nincs dátum, de az utalásokból kikövetkeztethető, hogy 1978. december 20. előtt írhatta, ugyanis még csak az Egészségügyi Minisztérium első közleményére utalt a szöveg. „Egyes magyar lapok – írta Ratkó – a közelmúltban foglalkoztak dr. Béres munkájával, gyógyszerével, s noha sem elméletét, sem gyógyszerének összetételét nem ismerték, nem ismerik, egyöntetűen és egyértelműen elítélték dr. Béres kutató és gyógyító tevékenységét. Egyetlen »komoly« érvek dr. Béres ellen az volt, hogy nem orvos. Nem tudjuk, csak sejtjük, hogy dr. Béresnek és orvos barátainak a magyar sajtó nem adott módot a védekezésre, illetve igazuk bizonyítására. Értesüléseink szerint a gyógyszer nyolc⁹⁴ esztendeje van meg, s a magyar egészségügyi kormányzat mégis csak egy esztendeje foglalkozik ímmel-ámmal a felfedezéssel – a közvélemény és néhány jelentős közéleti személyiség (írók, filmesek) nyomására. A közelmúltban (1977 februárjában)⁹⁵ közzétettek egy zavaros, logikátlan kommunikét arról, hogy a gyógyszer nem mérgező hatású, ám hatástalan, ennek ellenére rövidesen gyártani fogják. Nem értjük. Ha tényleg hatástalan, miért kellene gyártani? A gyógyszerek forgalomba bocsátását mindenütt, Magyarországon is nemzetközi megállapodások szabályozzák. Ha a gyógyszer állatkísérletekben nem bizonyult toxikusnak, akkor miért nem kezdik meg klinikai kipróbálását leg-

89 A Hungária Kávéházban.

90 Kósa Ferenc japán származású felesége, Itomi Shinobu.

91 Dr. prof. Kelentey Barna farmakológusról van szó.

92 Nagy L. 1994, 420.

93 Béres K. 2010, 110.

94 Lásd az előző lábjegyzetet.

95 Az Egészségügyi Minisztérium közleménye = *Népszava*, 105. évf., 1977. febr. 1., 26. sz., 5.

alább gyógyíthatatlan betegeken? Persze dr. Béres József gyógyszeréről mindaddig tudománytalanság lenne azt állítanunk, hogy jó vagy rossz, amíg klinikai kísérletek ezt el nem döntik. A magyar egészségügyi kormányzat eddig megakadályozta a gyógyszer kipróbálását. Ez is tudománytalanság. És még valami: dehumanizmus.

Tudomásunk van arról, hogy dr. Béres és jó néhány magyar és más országbeli orvos – épp a fentiek miatt – erkölcsi megfontolásból régóta alkalmazza a gyógyszert a különféle rákbetegségek gyógyításában. Ezek az orvosok meglepően jó eredményekről számolnak be, de a magyar egészségügyi kormányzat mindaddig még csekély érdeklődést sem tanúsított eredményeik, bizonyítékaik iránt. Volt és van a magyaroknak néhány nagy tudósuk, köztük nem egy Nobel-díjas is, akik külföldre kényszerültek hazai sorsuk miatt. Dr. Béres József itthon maradt.⁹⁶ Kíváncsiak vagyunk: vajon milyen hazai sors vár rá és gyógyszerére?⁹⁷ Ez az írás Ratkó József életében nem jelent meg.

„[...] akkor lennének a legboldogabb, hogyha például a Béres-ügy a tudomány körében oldódna meg”⁹⁸ – nyilatkozta a költő Ágoston István riporternek 1978-ban a Nyíregyházi Rádióban. Ratkó meghívta Bérest a nagykállói könyvtárba, hogy számoljon be munkásságáról. Ratkó Józsefné visszaemlékezése szerint zsúfolásig megtelt a könyvtár, „Jóska bácsi, aki remek előadó volt, nagyszerű előadást tartott kutatásairól”.⁹⁹ Feltehetően ekkor dedikálta neki Ratkó a *Szép versek 1977* című könyvet: „Dr. Béres Józsefnek, Jóska bácsinak ajánlom – Nagy László helyett is – József-napra és a Költészet Napjára, azzal a megjegyzéssel, hogy legnagyobb ellenfelünk: a Halál; s Te, Jóska Bátyám, legnagyobb ellenfele vagy a halálnak. Öleléssel, tisztelettel. Ratkó József. Nagykálló, 1978. márc. 17-én.”

Ősszel már tudni lehetett, hogy a Herbária hamarosan árulni fogja a szert. Mintegy „előhangolásként” dr. Medve László egészségügyi miniszterhelyettes 1978. október 16-án nyilatkozatot adott a *Hétfői Hírek*nek a Béres-cseppről. Ebben először általánosságban kifejtette, hogy vannak feltalálók, akik pénzért árulják gyógymódjukat vagy „csodaszerüket”, és megkerülve a törvényeket mindezt kuruzslással egybekötve teszik. Az ellenük fellépőket, a betegeket védőket azzal vádolják, hogy a nem orvos feltalálót „szándékosan akadályozzák”. Béres „egy évtizeden át megkerülte az egészségügyi hatóságokat, s még hivatalos kérésre sem adta át megvizsgáltatni a készítményt. Ugyanakkor az egészségügyi törvény előírásai ellenére embereken kísérletezett vele, és a hozzá fordulókat kezelte. Tavaly adott először cseppjeiből kipróbálásra a Chinoin Gyógyszergyárnak. Az általuk elvégzett toxicológiai és farmakológiai vizsgálatok

96 Béres elmondása szerint Aczél György felajánlotta neki a külföldre való „szabad” eltávozás lehetőségét, amit ő visszautasított. [Béres K. 2010, 112.] Ratkó feltehetően erre utalt.

97 Ratkó József: [Hírlik, hogy dr. Béres József...] = Ratkó 2014, 326–327.

98 Ágoston 1978, 464.

99 Babosi 2016 (2).

szerint a készítmény nem ártalmas, de nem is hatásos.”¹⁰⁰ Ezért és a nagy érdeklődés miatt mindenki számára hozzáférhetővé teszik, továbbá hivatalosan embereken is kipróbálják a szert, az eredményeket közölni fogják a nyilvánossággal.¹⁰¹

1978 decemberében kormányzati oldalról újabb fontos közlemény látott napvilágot az újságokban. Az 1977-es közleményt és a Medve-nyilatkozatot új információkkal kibővítve megismételték, továbbá fontos bejelentést is tettek: Béres József elképzeléseivel az Egészségügyi Tudományos Tanács „foglalkozott, de az általa beadott dokumentációt, szakmai elképzeléseket *tudományosan megalapozatlannak* minősítette. Ezt követően több alkalommal kerültek beadványai az ETT különböző szakértői és bizottságai elé, azonban dr. Béres József többszöri felhívás ellenére *hosszú ideig nem adott kísérleti anyagot, hogy tudományosan megalapozott vizsgálatok történjenek a gyógyszerként ajánlott cseppeivel*. Ugyanakkor különböző daganatos megbetegedésekben szenvedő betegeknek adott az általa készített cseppekből. Előfordult, hogy a betegek ezért saját kárukra kivonták magukat az orvosi gyógykezelés alól, bízva a Béres-féle cseppekben. Ennek a veszélyére 1977-ben az Egészségügyi Minisztérium közleményben hívta fel a figyelmet.

Az ETT-nek rendelkezésére álló információk szerint a cseppek először 1976-ban kerültek tudományos megalapozottságú farmakológiai és toxikológiai vizsgálatra. Megállapítást nyert, hogy *az állatkísérletekben a szer a daganatok növekedését egyáltalán nem befolyásolta*, de ugyanakkor toxikológiai szempontból ártalmatlannak bizonyult.

1977-ben dr. Béres József lehetővé tette az általa készített cseppek klinikai kipróbálását is. Az Országos Onkológiai Intézetben, az Egészségügyi Világszervezet és a KGST daganatellenes szerekket foglalkozó egyik koordinációs központjában. A nemzetközi előírásoknak megfelelően elvégzett klinikai farmakológiai vizsgálatok alapján most már megállapítható volt, hogy a *Béres-féle cseppek daganatellenes hatást emberen sem fejtenek ki.*¹⁰² A szakemberek 17 Béres-cseppelel kezelt rákos beteg sorsát vizsgálták meg. 4 külföldi állampolgárról nem tudtak egyértelmű adatokat szerezni, 9 elhunyt, és kettőről bebizonyosodott, nem volt daganatos betegsége, kettő folyamatos orvosi gyógykezelés alatt állt. A vizsgálat alapján megállapították: a szernek nincs daganatellenes hatása. Az ETT felhívta a lakosság és a kezelőorvosok figyelmét arra, hogy „az orvostudo-

100 Tőke 1978.

101 Uo.

102 Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója a Béres cseppekről = *Népszava*, 106. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., 5. Lásd még Nem csodaszer a Béres-csepp. Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója = *Somogyi Néplap*, 34. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., 2; Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója. Béres-cseppek = *Nógrád*, 34. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., 2; Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója a Béres-cseppekről = *Dolgozók Lapja*, 31. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., [10]; Csak erősítőszerként ajánlják. Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója = *Szolnok Megyei Néplap*, 29. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., 8.

mány által elfogadott daganatellenes gyógykezelések és gyógyszerek alkalmazása a beteg gyógyítása érdekében nélkülözhetetlen. [...] a »Béres-csepp« a Herbária Országos Gyógynövényforgalmi Közös Vállalat szaküzleteiben 1978. novemberben forgalomba került, a használati utasítás szerint erősítőszerként.”¹⁰³

A kompromisszumot mutató közleménytől Béresék akár fel is lélegezhettek volna, de nem ez történt. A Herbária üzleteiben meg lehetett vásárolni a cseppeket, a hírzárlatot azonban csak részlegesen oldották fel, és reklámozni így lehetett a szert: „A Herbária Vállalat az Egészségügyi Minisztérium engedélye alapján folyamatosan gyártja és gyógynövényszaküzleteiben árusítja a »Béres-csepp« készítményt. A cseppek fáradékonyság, általános elesettség, étvágytalanság és álmatlanság eseteiben eredményesen alkalmazhatók.”¹⁰⁴ A rák gyógyításáról szó sem esett. A szer klinikai bevizsgálása megnyugtatóan nem történt meg, az egészségügyben nem alkalmazták. Béres a nyomtatott sajtóban és a központi elektronikus médiumokban nem adhatott interjút, Kósa Ferenc a filmjét nem fejezhette be. A sajtóban Bérest lejárató vagy semlegesítő tendencia indult meg. 1979. január 7-én Lukács Mária a *Népszavában* újra hosszabb, Bérest, a „növénynemesítőt” támadó cikket közölt Orvosság – butaság ellen címmel. Ebben összefoglalta az ETT decemberi közleményét, továbbra is elítélte Bérest, de a cseppekért Kisvárdára zarándokló tudatlan népet, valamint még az Egészségügyi Minisztériumot is, mert kellő időben „nem állt a sarkára”, és „nem érvényesítette” a „kuruzslást” elkövetőkkel szembeni „jogait és kötelességeit”.¹⁰⁵ Béres erre sem válaszolhatott sem a *Népszava*, sem más periodika hasábjain. Készítménye iránt a betegek érdeklődése továbbra is változatlan maradt.

1979. február 17-én dr. Schultheisz Emil egészségügyi miniszter egyoldalas interjút adott az *Élet és Irodalomban* Orvosi dilemmák – etikai kérdőjelek címmel, melyben tárgyalja a „csodagyógyszerek” kérdését is. A társadalmi fejlődés ellenére mindig vannak „csodavárók”, akik intellektusuk ellenére némi „miszticizmusra” hajlamosak, s hisznek a „csodagyógyszerekben” – mondta. Ezen személyeknél a vízvázlat a hozzáférés lehetősége. A Vajda-cseppek iránt szinte azonnal megszűnt az érdeklődés, amikor a gyógyszertárakban meg lehetett vásárolni. Amióta „a Herbáriánál beszerezhető a Béres-cseppek, iránta is érezhetően csökken az érdeklődés”.¹⁰⁶ Ez az állítása nem felelt meg a valóságnak.

Ratkó a cseppek népszerűsítését egy ideig még folytatta, de „harcolniuk” már nem kellett a hatalommal, a szert legálisan meg lehetett vásárolni. 1979. április 5-én Szentendrén tartottak irodalmi estet, amelynek megmaradt és – a rendszerváltás után – nyomtatásban megjelent a teljes hanganyaga. Ez mint-

103 *Az Egészségügyi Tudományos Tanács tájékoztatója a Béres cseppekről = Népszava*, 106. évf., 1978. dec. 20., 299. sz., 5.

104 *Petőfi Népe*, 34. évf., 1979. febr. 15., 38. sz., [6].

105 Lukács M. 1979.

106 Wisinger 1979. Lásd még Szende 1978.

egy összefoglalja és hűen mutatja, miként vélekedett a költő a Béres-cseppről, és igen részletesen szól az ügy akkori állásáról.¹⁰⁷

Lassanként nyilvánosan is rést lehetett ütni a hírzárlat falán, igaz, nem nagy példányszámú országos napi- vagy hetilapokban – amelyeket sokan olvastak –, hanem réteggerperiodikákban. Kósa Ferenc a *Forrás*ban adott interjújában beszélt dobozban levő dokumentumfilmjéről.¹⁰⁸ Ratkóval a szombathelyi kulturális folyóiratban, az *Életünk* 1979/7-es számában Szikszai Károly készített hosszabb terjedelmű lírai interjút, amelyben kitért a Béres-ügyre is. „Mi pusztán azt szeretttük volna, ha dr. Béres asszisztálásával próbálják ki ezt a szert, s csak a kipróbálás után minősítik. [...] Még senki semmit nem tudott sem Béresről, sem szerének összetételéről, már sarlatánságnak, agyrémnek minősítették az egészet. S ma sem minősítik másképp szakmai körökben, hiszen megjelent egy-két közlemény a szer hatástalanságáról, [...] Mi állított minket Béres ügye mellé? Egyfelől az a keserves tapasztalat, hogy igen sok nagy találmányunk hever kihasználatlanul, fölhasználatlanul évek óta. Csak egy példát... Ott van a görgös eke fantasztikus sorsa. Másfelől szaporodó – nem egzakt – tapasztalataink, amelyek azt sugallták, bizonyították nekünk, laikusoknak, hogy a szer jó. Vannak orvosok, biológusok, kiváló szakemberek, akik évek óta – tudományosan és erkölcsileg is megalapozottan – olyan tapasztalatokat gyűjtöttek, amelyek kötelező erővel biztattak és biztatnak minket. [...] azt szeretttük volna, ha megszakad az a kártékony és áltudományos gyakorlat, amely – nemcsak az orvostudományban, hanem másutt is – eleve, vizsgálódás nélkül elutasít minden vagy majdnem minden találmányt, egyebet, ami nem brancsbelitől származik.”¹⁰⁹

Ezen a nyáron Kósa, Ratkó és Balczó András a Kocsis István vezette hatvani középiskolások olvasótáborában vendégeskedett. A költő az egyik foglalkozáson bemutatta a gyerekeknek a rendezőt és az olimpiai bajnokot, akikkel a *Küldetés* című filmről beszélgetett, illetve fontosnak tartotta *Az utolsó szó* jogán megemléztetését is.¹¹⁰

A következő években az egészségügyi és a politikai kormányzat még mindig ambivalensen viszonyult a cseppekhez. 1980-ban a nyíregyházi rádióban Podráczki Zsuzsa közel húszperces interjút készített Béres Józseffel,¹¹¹ cikk is jelenhetett meg a csepp gyártásáról, de Ratkó súlyosan beteg, leukémiás kislfiának, Attilának, 1981 tavaszán és nyarán a debreceni klinikán egy ismerős debreceni orvostanhallgató csempészte be naponta a Béres-cseppet, mert a gyógy-

107 Ratkó József: A hatalom és az ember viszonya foglalkoztat. Író-olvasó találkozó Szentendre, 1979. április 5. = Ratkó 2014, 465–478.

108 Tóth-Pörös 1979, 71.

109 Szikszai 1979, 488–489.

110 Bacsa 2016, 94.

111 <http://www.mzsk.hu:8180/jadox/portal/displayImage.psm?offset=1&docID=102148&secID=5887&qdcId=76&libraryId=-1&limit=10&pageSet=newLine&resultType=0&schemaId=null&filter=&action=browse&site=search&type=advanced&orderBy=0> [letöltés: 2017. aug. 10.]

szertörzskönyvben nem szereplő szert hivatalosan nem lehetett szedni és alkalmazni.¹¹² Ratkó Attila sajnós a gondos kezelések és a cseppek szedése ellenére is elhunyt. Édesanyja tanúsága szerint ez a szörnyű tragédia sem törte meg a költő Béres József munkásságba vetett hitét.

1981 novemberében a Találmányi Hivatal szabadalmazta a szert, amit a Herbaria folyamatosan, egyre nagyobb mennyiségben gyártott, és több országba exportált.¹¹³ A kisvárdai könyvtár vendégkönyvében 1982. május 3-án Ratkó már múlt időben írt a küzdelmeikről: „Köszönöm meghívásukat. Ide gyakran jöttem Béres-ügyben. Szeretem Kisvárdát.”

*

A Béres-ügy tipikusan Kádár-kori történet, jól példázza, hogy a hatalommal rendelkező érdekcsoportok miként próbálták a Béreshez hasonló tehetséges, kreatív, újat alkotó embereket ellehetetleníteni. Jó néhány magyar feltalálónak csak a Béres Józseféhez hasonló hosszú küzdelem árán sikerült elfogadtatnia, engedélyeztetnie találmányát. 1984-től a Kovács Ádám rádióműszerész és kutatócsoportja által kifejlesztett, szintén rákellenes szernek szánt *Celladam* körül is a Béres-ügyhöz hasonló indulatok és folyamatok generálódtak.¹¹⁴ Mezei András író, az Élet és Irodalom egyik szerkesztője, számos publicisztikájában, több könyvében foglalkozott ilyen találmányok (Írix, Naksol, görgös eke, Bánfi hajszesz, Rubik-kocka) és megalkotóik sorsával.¹¹⁵

A hatalom viszonya a Béres-csepphez 1986-ban a csernobili atomerőmű-katasztrófa után változott meg. Szovjet kérésre Béres József ötezer üveg cseppet szállított a Szovjetunióba. „Egy hatszáz fős sugárfertőzött csoportnál egy hónapon át figyelték a cseppek hatását, az orvosok jelentős javulást tapasztaltak”¹¹⁶ – nyilatkozta a kutató. A szovjetek visszautasíthatatlan kérése és a Béres-csepp iránti folyamatos kereslet hatására a hatalom feloldotta a még meglévő korlátozásokat. Ebben az évben Kósa Ferenc engedélyt kapott a Béresről szóló dokumentumfilm befejezéséhez. 1987. február 17-én a Magyar Filmszemle keretében felfokozott érdeklődés közepette, óriási sikert aratva mutatták be *Az utolsó szó jogán*t a Budapesti Kongresszusi Központban. A premieren a rendező mellett Bérest, Csoórit, Ratkót is ünnepelte a közönség.¹¹⁷ A film elnyerte a zsűri különdíját.

Ratkónak nem volt szokása ismertetőket vagy kritikákat írni kortársai műveiről, de Kósa filmjét olyan fontosnak vélte, hogy rövid, figyelemfelkeltő cikket írt a *Mozgó Képek*be. A film nézője „rájön, rájöhet, hogy még mindig veszítésre

112 Babosi 2016 (2).

113 Letenyey 1980.

114 Lásd B. Király 1987.

115 Mezei 1981; Mezei 1984; Mezei 1988.

116 Balogh 2005.

117 Sziki 1990.

állunk. S nemcsak a Béres-ügyben. Mert Kósa Ferenc filmje nem pusztán a Béres-ügyről szól. Szól a küldetéses ember kiszolgáltatottságáról, de konokságáról is. Szól a társadalmi-politikai éthosz működési zavarairól. Dokumentumfilm [...], de]. A valóságban dráma. Tennünk kellene arról, hogy ne váljék tragédiává.”¹¹⁸

BIBLIOGRÁFIA

- Ágoston 1978 = Ágoston István: Rádiós interjú 3. [1978 k.] = Ratkó 2014, 458–464.
- B. Király 1987 = B. Király Györgyi: *Celladam. Rákkutatás magánkézben*. Budapest, 1987, Lapkiadó Vállalat.
- Babosi 2002 = Babosi László: „Kedves Illyés Gyula Bácsi!”. Illyés Gyula és Ratkó József levelezése = *Hitel*, 15. évf., 2002, 5. sz., 101–109.
- Babosi 2016 (2) = Babosi László: „S emlékeztet majd rám a kés, / ha fiaidnak kenyeret szelsz”. *Beszélgetés Ratkó Józsefné Hargitai Lujzával* [2016] = Kézirat.
- Bacsa 2016 = *Lélekipendítés, I. A hatvani olvasótáborosok kalandozása a Kárpát-medencében, 1972–2001*. Szerk. Bacsa Tibor. Szerk. közrem. Kocsis István, Kovács Gábor, Vass György. Hatvan, 2016.
- Balla M. A. 1990 = Balla M. Anna: *Csepp-jelen(ség). Kortűnet egy körtűnet kapcsán*. Budapest, 1990, Hunga-Coord Kiadó.
- Balogh 2005 = Balogh Géza: Cseppekben adagolt remény = *Szabad Föld*, 61. évf., 2005. ápr. 29., 17. sz., 7.
- Béres J. 1970 = Béres József: *A burgonya, a dohány vírusos fertőzése tüneteit és az ember malignus tumorait okozó, sejtzárványokként adaptálódott, exogén eredetű ágensek*. Kisvárdá, 1970.
- Béres J. 1972 = Béres József: The identification of virulent agents isolated from human malignant tumour and tobacco suffering from virus = *Geographia Medica*, 1972, 3. sz., 152–179.
- Béres K. 2010 = Béres Klára: *Cseppben az élet. Béres József életútja*. A Szirtfoknak lenni című könyv bővített kiadása. Szerk. Szabó Márta. Budapest, 2010, Akovita.
- Csomós 2011 = Csomós Szabolcs: Ratkó József levele dr. Béres Józsefhez = *Pedagógiai Műhely*, 36. évf., 2011, 2. sz., 114.
- Eckhardt 1999 = Eckhardt Sándor: A rákhalálozás Magyarországon irodalmi adatok tükrében = *Demográfia*, 42. évf., 1999, 1–2. sz., 76–87.
- Filep 2010 = Filep Tibor: „Tóthfalusi” ügynöki jelentései a debreceni irodalmi életről = *Hitel*, 23. évf., 2010, 12. sz., 72–87.
- Illyés 1991 = Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1975–1976*. Vál., szerk., sajtó alá rend. Illyés Gyuláné, Illyés Mária. Budapest, 1991, Szépirodalmi.
- Illyés 1992 = Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1977–1978*. Vál., szerk., sajtó alá rend. Illyés Gyuláné, Illyés Mária. Budapest, 1992, Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Illyés 1994 = Illyés Gyula: *Naplójegyzetek, 1979–1980*. Vál., szerk., és sajtó alá rend. Illyés Gyuláné, Illyés Mária. Budapest, 1994, Századvég.
- Kósa 1976–1986 = *Az utolsó szó jogán*. Budapest, 1986, Objektív Filmstúdió, rendező: Kósa Ferenc, dramaturg: Vészits Andrea, operatőrök: Gulyás János, Káplár Ferenc, Neményi Ferenc, vágó: Galamb Margit, Farkas Zoltán, hangmérnök: Pintér György, gyártásvezető: Dimény Tibor, ff., 278', 16 mm.
- Kósa 1986 (1) = Kósa Ferenc: Érdemes-e? Töprengések a mértékről és a megmaradásról = *Alföld*, 37. évf., 1986, 2. sz., 67–75.

118 *Mozgó Képek*, 3. évf., 1987, szept., 9. sz., 10.

- Kósa 1990 = Kósa Ferenc a Bioklubban. Részlet Kósa Ferenc beszédéből, amely a Biokultúra Egyesület klubjában hangzott el 1987. november 17-én = Kővári Tamás: *Próbaper a Béres-ügyben*. Budapest, 1990, Demokrata ABC folyóirat különszám, 21–22.
- Letenyei 1980 = Letenyei György: Tolnáról hódítja meg a világot a Béres-csepp? Egymillió üveggel kér az NSZK – érdeklődnek a japánok = *Tolna Megyei Népszerűség*, 30. évf., 1980. szept. 21., 222. sz., 3.
- Lukács M. 1977 = Lukács Mária: „Csodaszer” – Gyógyítás helyett = *Népszava*, 105. évf., 1977. jan. 23., 19. sz., 4–5.
- Lukács M. 1979 = Lukács Mária: Orvosság – butaság ellen = *Népszava*, 107. évf., 1979. jan. 7., 5. sz., 4–5.
- Mezei 1981 = Mezei András: *Ilyen gazdagok vagyunk? Cikkgyűjtemény*. Budapest, 1981, Magvető.
- Mezei 1984 = Mezei András: *Magyar kocka avagy Még mindig ilyen gazdagok vagyunk?* Budapest, 1984, Magvető.
- Mezei 1988 = Mezei András: *Mindenki megégetheti magát, avagy A Naksol regénye*. Budapest, 1988, Maecenas.
- Mezey 1990 = Mezey Katalin: Kísérlet = *Remetei Kéziratok*, 1990, 3. sz., [52]–70.
- Miavecz 1975 (1) = Mcz. [Dr. Miavecz Márton]: Megtalálták a rák gyógyszerét!? (1). Új magyarázat, eredményes gyógyítás. Beszélgetés dr. Béres Józseffel = *Magyar Szó*, 1975. nov. 25., 6.
- Miavecz 1975 (2) = Mcz. [Dr. Miavecz Márton]: Megtalálták a rák gyógyszerét!? (2). Jódhiány és káliumtúlsúly – A rák vírusának szaporodását elősegítő tényezők = *Magyar Szó*, 1975. nov. 26., 6.
- Miavecz 1975 (3) = Mcz. [Dr. Miavecz Márton]: Megtalálták a rák gyógyszerét!? (3). A sárga szín – A vírusok ivaros szaporodása!? – Négy vírusfajta = *Magyar Szó*, 1975. nov. 27., 6.
- Miavecz 1975 (4) = Mcz. [Dr. Miavecz Márton]: Megtalálták a rák gyógyszerét!? (4). Nem ártalmas az egészségre – Nemcsak a rákbetegek számára jó = *Magyar Szó*, 1975. nov. 28., 15.
- Nagy L. 1978 = Nagy László: *Versek és versfordítások, I. Versek 1944–1977*. Budapest, 1978, Magvető.
- Nagy L. 1987 = Nagy László: Megszületett. Híradás egy ígéretes hatású szerről = *Filmvilág*, 30. évf., 1987, 3. sz., [35.]
- Nagy L. 1994 = Nagy László: *Krónika-töredék. Nagy László naplója 1975. február 14-től 1978. január 29-ig*. Sajtó alá rend. Görömbei András. Budapest, 1994, Helikon Kiadó.
- Nagy L. 1995 = Levelek Nagy László hagyatékából = *Hitel*, 8. évf., 1995, 7. sz., 6–9.
- Nagy N. P. 2000 = Nagy N. Péter: A mese nyolcvanadik évében. Hogyan csinált Béres József cseppekből milliárdokat? = *Népszabadság*, 58. évf., 2000. febr. 5., 30. sz., 26.
- Páll 1974 = Páll Géza: Egy szabolcsi rákkutató műhelyében – A „Béres-storyt” az élet folytatja = *Kelet-Magyarország*, 31. évf., 1974. dec. 25., 301. sz., 7.
- Páll 2000 = Páll Géza: A Béres-csepp nyomában = P. G.: *Holdfény a margón. Páll Géza újságíró naplójából*. Nyíregyháza, 2000, Szerző, 67–70.
- Radványi 1976 = Radványi Éva: Dr. B. J. gyógyító cseppei – Gondolatok a rák vírusa körül = *Déli Hírlap*, 8. évf., 1976. okt. 20., 248. sz., 6.
- Ratkó 2014 = *Ratkó József Összes Művei. III. Próza*. Szerk. jegyz. Babosi László, szöveg. gond. Ratkó Lujza. Nagykovács–Budapest, 2014, Kairosz Kiadó, 575.
- Réger 2016 = Réger Ádám: *A Béres-ügy. A Béres-csepp története a feltalálástól a forgalomba kerülésig*. Piliscsaba, 2016, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézet.
- Sáfrán 1976 = Sáfrán István: *Zseni vagy sarlatán? Dr. B. J.: „Megtaláltam a rák vírusát!”* = *Magyar Ifjúság*, 20. évf., 1976. okt. 15., 42. sz., 8–9.
- Speidl 1987 = Speidl Zoltán: *(Béres-) cseppekben a tenger* = *Nógrád Megyei Hírlap*, 43. évf., 1987. aug. 29., 203. sz., 5.

- Szende 1978 = Szende Ádám: Csodagyógyszerek = *Népszabadság*, 36. évf., 1978. dec. 13., 293. sz., 4–5.
- Sziki 1990 = Sziki Károly: Emlékképek Ratkó Józsefről = *Egri Újság*, 2. évf., 1990. szept. 21., 6.
- Szikszai 1979 = Szikszai Károly: Beszélgetés Ratkó Józseffel = *Életünk*, 16. évf., 1979, 7. sz., [517]–524.
- Tihanyi 2001 = Tihanyi Péter: Vihar mutatja meg a jó hajóst. Béres József [1999] = T. P: *Harcok*. Budapest, 2001, Új Spirit Kft., [86]–95.
- Tóth–Pörös 1979 = Tóth Klára – Pörös Géza: „Mértékem – a megismerés”. Interjú Kósa Ferencsel = *Forrás*, 1979, 1. sz., 65–72.
- Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1970*. Budapest, 1971, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Tőke 1978 = Tőke Péter: Magyarázat két újkori „csodára”. Dr. Medve László egészségügyi miniszterhelyettes nyilatkozata = *Hétfői Hírek*, 22. évf., 1978. okt. 16., 42. sz., 5.
- Wisinger 1979 = Wisinger István: Orvosi dilemmák – etikai kérdőjelek. Beszélgetés dr. Schultheisz Emillel = *Élet és Irodalom*, 23. évf., 1979. febr. 17., 7. sz., 7.

Jecza Péter: Közlekedés I. (bronz, 51×46×17 cm, 1974)

